

J. CIBULKA, Velikomoravský kostel v Modrě u Velehradu a začátky křesťanství na Moravě. Praha 1958. Nakladatelství Československé akademie věd. Str. 365.4⁰. S 94 slikami in 3 mapami.

Po popularni tradiciji je bil sedanji Velehrad politično, gospodarsko in cerkveno središče Velikomoravske kneževine v 9. stoletju. Arheološke izkopanine so dokazale, da je bilo moravsko središče res v bližini Velehrada, namreč v Starem Městu (okoli pet km od Velehrada). Že v prvi polovici našega stoletja so tu odkopali mnogo grobov iz 9. stoletja in v njih našli dragocenosti, ki svedočijo, da je bila tu velika naselbina. L. 1949 je češki državni Arheološki institut začel na tem prostoru izko-

pavati v velikem obsegu in pod strokovnim vodstvom. V l. 1949/50 so sredi grobišč pri Starem Městu izkopali stare temelje dveh cerkvic iz 9. stoletja. Mnogi so mislili, da sta ti dve cerkvi iz dobe Cirila in Metoda, a pokazalo se je, da sta že iz prve polovice 9. stoletja. O teh izkopaninah je napisal arheolog dr. V. H r u b ý obširno knjigo: *Staré Město* (izdala Češkoslovaška akademija v zbirki Monumenta archaeologica 1955, str. 545). L. 1953 so izkopali temelje še starejše cerkve v vasi Modrá pri Velehradu. Dr. Josip Cibulka, profesor praške bogoslovne fakultete, je l. 1950 v okviru Arheološkega instituta večkrat predaval o dveh starih cerkvah Starega Města; l. 1953 pa je raziskoval temelje in tloris še starejše cerkve v Modri pri Velehradu. O svojih rezultatih je predaval pred češkimi strokovnjaki l. 1955 v Pragi, ko je obdelal že vse gradivo in pripravil pričujočo knjigo za tisk.

Temelje stare cerkvice v Modri pri Velehradu je že l. 1911 izkopal J. Neveril, profesor bogoslovne fakultete v Olomucu, a ni imel prilike in sredstev za temeljitejšo izkopavanje in raziskavanje. Izkopani prostor so zopet zasuli. Dr. Hrubý je na zanemarjenem prostoru v Modri ponovno izkopal in podrobno raziskal sledove stare cerkvice. Profesor J. Cibulka je na osnovi izkopanega tlorisa strokovno dokazal, da je to najstarejša cerkev na moravskih tleh, odločilne važnosti za zgodovino moravskega krščanstva ter za razumevanje verskega in prosvetnega delovanja Cirila in Metoda.

Cerkev v Modri ima v tlorisu očitne znake irsko-škotskega stavbarstva. A taka stavba je bila mogoča najkasneje na koncu 8. ali v začetku 9. stoletja, ko so v Moravsko še prihajali irski misijonarji. Središče irskih misijonarjev je bilo v Salzburgu, a prihajali so tudi v pasavsko (Passau) misijonsko okrožje, ki je segalo v Moravsko. Iz tega sledi, da je bila Moravska že v prvi polovici 9. stoletja pokristjanjena. Profesor J. Cibulka odločno naglaša, da je bilo sredi devetega stoletja krščanstvo v vsej Moravski že ukoreninjeno; Moravljani so imeli že nekoliko domačih duhovnikov in moravska krščanska kultura je bila že toliko razvita, da so mogli sprejeti visoko knjižno in versko kulturo sv. solunskih bratov. To svedočijo zidane krščanske cerkve v okolici Velehrada in mnogi stari krščanski grobovi po vsej Moravski. A ti grobovi z druge strani svedočijo, da je bilo moravsko krščanstvo one dobe še površno in pomešano z ostanki poganstva. V krščanskih grobovih 9. stoletja so namreč našli razne bolj ali manj dragocene darove, ki so jih kristjani po poganskem običaju dajali svojim umrlim v grobove. Vse to se bistveno sklada s pripovedovanjem cerkvenoslovanskih Žitja Konstantina in Žitja Metodija. A zdi se, da učeni pisec nekoliko pretirava, ko trdi, da verodostojni cerkvenoslovanski viri nič ne omenjajo, da sta sv. brata spreobračala in krstila ostanke moravskih poganov. ŽM namreč v 10. poglavju pripoveduje, da so se po uspešnem Metodovem misijonstvu spreobračali pagani k »veri v pravega Boga in se odpovedovali svojim zmotam«. Enako poroča Pohvala sv. Cirilu in Metodu v 13. poglavju o poganskih daritvah (žrtvah) Moravljanov. Samo po sebi je verjetno, da je bilo v samotnih naseljih, daleč od kulturnih središč še nekoliko poganov ali odpadnikov, ko so bili Moravljani po večkratnem izgonu tujih misijonarjev v verskem oziru zanemarjeni. Knez Rastislav je l. 862 sicer pisal bizantinskemu cesarju, da so Moravljani »zavrgli poganstvo in se držijo krščanske vere»,

a s tem je povedano, da je krščanstvo že nekaka moravska državna vera, a ni izključeno, da so v Moravski še živeli poedini pogani, ki pa niso imeli vpliva na javnost.

Cerkvenoslovansko Žitje Konstantina v 15. poglavju živahno pripoveduje o zmotah, ki so jih oznanjali ali tolerirali nemški in latinski misijonarji. Med zmotami je na prvem mestu omanjeno, da so ti misijonarji učili, da pod zemljo žive »veleglavi ljudje«. Učeni salzburški škof Virgilij (745—784), po rodu Irec, je res učil, da na spodnjem delu zemeljske krogle žive debeloglavi *antipodi*. Virgilijevi misijonarji so prihajali tudi med Moravljane; verjetno je, da so Moravljanom pripovedovali o okrogli zemlji in o antipodih. Bolgarski slavist Ivan Dujčev je na to opozoril 1. 1954 in potem 1. 1958 v *Byzantinoslavica* (str. 322 s); neodvisno od Dujčeva je F. Repp (*Zt. für slav. Philol.* 1957, 114—118) to navajal kot nov dokaz za verodostojnost ŽK. A šele prof. Cibulka je dokazal, da so Virgilijevi učenci res misijonarili v Moravski, a zveze z antipodi v ŽK ni opazil.

Krasno opremljena strokovnjaška knjiga profesorja J. Cibulke odpira nove poglede v apostolsko in prosvetno delo sv. solunskih bratov. Z zanimanjem pričakujemo njegovo delo o starih cerkvah v Starem Městu pri Velehradu in v Mikulčicah pri Hodoninu.

F. Grivec